

מהן מטרות בגדי הכהונה?

א. המטרות הכלליות של בגדי הכהונה

התורה מצווה: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך, לכבוד ולתפארת" (כח, ב). הסביר הרמב"ן: "שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב: 'כחתן יכהן פאר' (ישעיה סא, י), כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה"¹.

ספר החינוך במצות לבישת בגדי הכהנים (מצוה צט) כתב: "משרשי המצוה: היסוד הקבוע לנו, כי האדם נפעל לפי פעולותיו, ואחריהם מחשבותיו וכוונותיו, והשליח המכפר צריך להתפיס כל מחשבתו וכוונתו אל העבודה, על כן ראוי להתלבש בגדים מיוחדים אליה [-אל העבודה], שכשיסתכל בכל מקום שבגופו, מיד יהיה נזכר ומתעורר בלבו לפני מי הוא עובד. וזה כעין תפילין, שנצטוו הכל להניח בקצת הגוף, שיהיה לזכרון מחשבת הכשר. ואף על פי שגם הכהן היה מניח תפילין, לגודל ענינו היה צריך גם זה".

נראה שספר החינוך למד את דבריו מהמלים "בגדי קדש", שהכוונה היא שהבגדים יגרמו לכהן לחשוב כל הזמן מחשבות קדש, או שלמד את דבריו מהמלה "לכבוד" וכהסבר הספורנו: "לכבוד הא-ל יתברך, בהיותם בגדי קדש לעבודתו". מלבד זאת נאמרה בכל אחד מארבעת הבגדים המיוחדים לכהן הגדול מטרה נוספת.

ב. מהי מטרת פעמוני המעיל?²

על פעמוני המעיל נאמר: "והיה על אהרן לשרת, ונשמע קולו בבאו אל הקדש לפני ד' ובצאתו, ולא ימות" (כח, לה). מדוע היה צורך שישמע קולו של הכהן הגדול בבואו אל הקדש? בדבר זה נחלקו המפרשים.

1. הסבר הרשב"ם

פירש הרשב"ם: "ונשמע קולו בבאו אל הקדש - לפי שצוה הקב"ה: 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו' (ויקרא טז, יז), לכך צוה הקב"ה:

¹ עיין שם שהאריך לפרט, ועיין גם בראב"ע, ברבנו בחיי, בספורנו, ב"אור החיים" הקדוש ובמלבי"ם.
² הוקדם כאן הדיון במעיל, כיון שהרשב"ם קישר את הציץ לאפוד ולחשן.

יונשמע קולו בבאוי, ויתרחקו השומעים משם". כלומר שמטרת הפעמונים היא להודיע לכהנים שהכהן הגדול מתקרב והם יתרחקו משם.

קושית "הכתב והקבלה"

"הכתב והקבלה" הביא את דברי הרשב"ם ושאל עליהם: "ויש לגמגם קצת, דבשעה שהיה מקטיר קטורת לפני ולפנים, ובשעה שנכנס בדם חטאות פנימיות, שכולם פורשים מן האולם ולמזבח - לא היה לבוש אלא בבגדי לבן, ובשעת הקטרת הקטורת בהיכל בכל יום, שפורשים מההיכל ומבין האולם ולמזבח, זה היה נעשה אף בכהן הדיוט שאין לו מעיל!" ועיין בסמוך בפירוש הרמב"ן.

2. הסבר הרמב"ן

הסבר דומה להסבר הרשב"ם כתב הרמב"ן: "ירמוז³ למה שאמרו במסכת יומא ירושלמי (פ"א, ה"ה): 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד' (ויקרא טז, יז) - אפילו אותן שכתוב בהן 'ודמות פניהם פני אדם' (יחזקאל א, י), לא היו באהל מועד, על כן צוה להשמיע קולו, כמי שיקרא: 'הוציאו כל איש מעלי', ויבא לעבוד את המלך ביחוד. וכן בצאתו, לצאת ברשות, ושיועד הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו. ובפרקי היכלות ידוע זה הענין. והנה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלקים. והזהיר זה בכהן גדול למעלתו, וזה טעם 'לפני ד', כי הוא העובד לפניו, שתשרה שכינתו בעבודתו, 'כי מלאך ד' צב-אות הוא' (מלאכי ב, ז), כי ההדיוטים (לא) יכנסו בהיכל להקטיר ולהטיב".

לפי פירוש זה של הרמב"ן מטרת הפעמונים היא כדי שהמלאכים הנמצאים באהל מועד יפרשו משם כאשר הכהן הגדול בא לעבוד שם, ויחזרו כאשר הוא יוצא משם.

עוד הוסיף הרמב"ן וכתב: "וראיתי במדרש ואלה שמות רבה (לח, ח) באבני החשן: מה טעם? שיהא הקב"ה מסתכל בהן בבגדי הכהן בכניסתו ביום הכפורים, ונזכר לזכות השבטים. רבי יהושע בשם רבי לוי אומר: משל לבן מלכים שהיה פדגוג נכנס אצלו מלמד על בנו סניגוריא, והיה מתירא מן העומדים עליו שמא יפגעו בו, מה עשה? הלבישו פורפירא שלו, שיהיו רואין אותו ומתיראין ממנו, כך אהרן היה נכנס בכל עת לבית קדש הקדשים (ויקרא רבא כא, ז), ואלולי זכויות הרבה שהיו נכנסות עמו ומסייעות אותו לא היה יכול ליכנס. למה? שהיו מלאכי השרת

³ עיין ברבנו בחיי שהביא את דברי הרמב"ן, ולפני שהביא דברים אלו של הרמב"ן, כתב: "ועוד לטעם אחר!" פירוש זה של הרמב"ן, השני, הוקדם לפירושו הראשון, בגלל דמיונו לפירוש הרשב"ם.

שם. מה עשה הקב"ה? נתן לו מדמות לבושי הקדש, שנאמר: 'וילבש צדקה כשרין' (ישעיה נט, יז). עד כאן אגדה זו".

שאל על כך הרמב"ן: "ואף על פי שלא היה נכנס לפני ולפנים בבגדים אלו!" ותירץ הרמב"ן: "אף באהל מועד הוצרך לכך ביום הכפורים, שהרי כתיב: 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד' (ויקרא טז, יז)".

לפי זה ניתן ליישב קצת את קושית "הכתב והקבלה" על הרשב"ם, שהפסוק שהביא הרשב"ם נאמר ביחס לעבודת הכהן הגדול ביום הכפורים בבגדי לבן שבהם אין את המעיל. אמנם עדיין קצת קשה שכאשר כהן הדיוט מקטיר בהיכל, מדליק את המנורה, אין בבגדיו פעמונים שיסמנו לאחיו הכהנים לפרוש⁴.

3. הסבר נוסף של הרמב"ן

הסבר נוסף בכיוון אחר כתב הרמב"ן: "ומה שאמר למעלה: 'ונשמע קולו בבאו אל הקדש ולא ימות', הוא על דעתי ביאור למצות הפעמונים, כי מפני שאין בהם צורך בלבישה, ואין דרך הנכבדים לעשות להם כן, לכך אמר כי צוה בהם בעבור שישמע קולו בקדש, ויכנס לפני אדוניו כאילו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאום - חייב מיתה בטכסיסי המלכות, כענין אחשורוש (אסתר ד, יא)".

לפי פירוש זה של הרמב"ן מטרת הפעמונים איננה כדי שהכהנים או המלאכים ישמעו את הכהן הגדול ויפרשו מאהל מועד, אלא כעין נקישה של הכהן הגדול בדלת, לבקש רשות להיכנס.

4. הסבר החזקוני הראשון

בדרך אחרת פירש החזקוני: "ונשמע קולו - כדי שידעו זמן העבודה, ובכך יכוונו לבם לאביהם שבשמים".

לפי זה ענין השמעת הקול הוא כדי שהכהנים ידעו מתי הכהן הגדול עובד בהיכל, ויכוונו את לבם לשמים.

5. הסבר החזקוני השני

עוד כתב החזקוני: "דבר אחר: ונשמע קולו - כדי שיהא ניכר ונבדל להיות קדש קדשים משאר הכהנים המשרתים שם, אבל ביום הכפורים לא היה צריך הכירא, שהרי כל עבודות אינן כשרות אלא בו".
לפי זה ענין השמעת הקול הוא להבדיל את הכהן הגדול משאר הכהנים.

⁴ ועיין עוד ב"אבני שהם" (לרב משה לייב שחור) ובספר "בגדי כהונה" (גם כן לרב משה לייב שחור) עמ' פז-פח.

6. הסבר הרלב"ג, האברבנאל ו"הכתב והקבלה"

בדרך אחרת פירש הרלב"ג: "ונשמע קולו - וזה היה סיבה שישמע קול אהרן בבואו אל הקדש, ויעירוהו להתבונן במה שהיה בקדש ובמה שהיה עליו מהבגדים לאיזה תכלית היה. כי בזה תשלם הכוונה האלקית הרצויה באלו הדברים". לפי הרלב"ג מטרת הפעמונים היא לעורר את הכהן הגדול להתבונן במה שהוא עושה!

כעין זה כתב גם האברבנאל בקיצור: "כי הקול ההוא יעירוהו להתבונן שהוא בקדש, ומה שהיה מוטל עליו מהבגדים".

כעין זה פירש "הכתב והקבלה" בהרחבה: "לדעתי מצות הפעמונים דומה למצות ציצית. שם המצוה היא למזכרת המצוות על ידי חוש הראיה, כדכתיב: 'וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ד' (במדבר טו, לט), וכאן המצוה היא להזכיר את המצוות על ידי חוש השמיעה. כי לגודל מעלת הכהן הגדול, ולהתחייבו מצוות רבות יתירות על שאר הכהנים ועל כל ישראל, נתוסף לו מזכרת על ידי חוש השמיעה על [גב] המזכרת שעל ידי חוש הראיה. כי על ידי שמיעתו קול הפעמונים שבמעיל יתעורר לתת דעתו ולבו לפני מי הוא מתלבש בבגדים אלו, ומי הוא אשר ציוה לו להתלבש בהם, ולתכלית מה הוא לבדו מצוין בבגדים כאלה, ובזה יתְפַּיֵּס כל מחשבותיו ורעיונותיו לעבודת המלך העליון יתברך. ולא בלבד בהיותו בקדש לעבודה, כי גם בצאתו מן הקדש אל ביתו ובקרב חוצות, יצלצלו הפעמונים בקול לאזניו, להזכירו כי הוא בחיר האומה הישראלית, ומעלתו עליהם בחשיבות יתירה לאין שיעור, ולא ישכח כי הוא עומד תמיד לפני ד', ואין לו להסיח דעת מן הקדושה אף רגע".

לפי זה מטרת הפעמונים היא לעורר את הכהן הגדול להתבונן יותר במה שהוא עושה, כדי שהוא לא יסיח דעתו מהקדושה אף רגע.

יש לציין שלמדנו לעיל (בפ"א) שספר החינוך כתב כן באופן כללי על בגדי הכהונה, אך הוא כתב מצד הראייה, וכאן חידשו הרלב"ג, האברבנאל ו"הכתב והקבלה" שבמעיל יש גם תוספת של שמיעה!

7. הסבר נוסף של "הכתב והקבלה"

עוד כתב "הכתב והקבלה": "ואם נאמר דשייך איסור מעילה בנהנה בבגדי כהונה שלא בשעת עבודה, היינו יכולים לומר דהשמעת קול הפעמונים היה לעוררו על קדושת בגדיו, שאינם רק לעבודה בבואו אל הקדש, אבל מיד בצאתו יתחייב להפשיטם, שלא למעול בקדושתם".

לפי פירוש זה שהכהן אסור בלבישת הבגדים שלא בשעת העבודה, הפעמונים יעוררוהו לשים לב שעליו להוריד את בגדי הכהונה בתום העבודה.

סיכום

נאמרו שבעה טעמים על השמעת קול הפעמונים :

1. כדי שהכהנים יפרשו מההיכל (רשב"ם)
2. כדי שהמלאכים יפרשו מההיכל (רמב"ן)
3. כדי לבקש רשות להיכנס להיכל (רמב"ן)
4. כדי שהכהנים ידעו מתי הכהן הגדול עובד ויתפללו (חזקוני)
5. כדי להבדיל בין הכהן הגדול לבין שאר הכהנים (חזקוני)
6. כדי שהכהן הגדול לא יסיח דעתו מהקדושה (רלב"ג, אברבנאל, "הכתב והקבלה")
7. כדי שהכהן הגדול ישים לב שהוא לבוש בבגדי כהונה ויפשוט אותם בתום העבודה ("הכתב והקבלה")

במבט ראשון נראה שכל הפירושים חולקים זה על זה, אבל במבט מעמיק ניתן לראות שהפירושים אינם בהכרח חולקים זה על זה, אלא יכולים להשלים זה את זה: מטרת הפעמונים היא גם כדי שהכהנים יפרשו מההיכל, גם כדי שהמלאכים יפרשו מההיכל, גם כדי לבקש רשות להיכנס להיכל, גם כדי שהכהנים ידעו מתי הכהן הגדול עובד ויתפללו, גם כדי להבדיל בין הכהן הגדול לבין שאר הכהנים, וגם כדי שהכהן הגדול לא יסיח דעתו מהקדושה, ויפשוט אותם בתום העבודה⁵!

ג. מהי מטרת אבני האפוד?

באבני האפוד נאמר: "ושמת את שתי האבנים על כתפת האפד, אבני זכרון לבני ישראל, ונשא אהרן את שמותם לפני ד', על שתי כתפיו לזכרון" (כח, יב). למה בדיוק הכוונה: מי יזכור ולשם מה? בדבר זה נחלקו המפרשים.

1. הסבר רש"י והספורנו

פירש רש"י: "לזכרון - שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו, ויזכור צדקתם".

⁵ עיין בראב"ע בפירוש הקצר שכתב: "ונשמע קולו - קול המעיל". אבל הוא לא פירש מה המטרה. עוד כתב הראב"ע: "ויש אומרים כי כאשר ישרת באלה הבגדים ישמע ד' קולו למלאות תפילתו בבואו אל הקדש". לפי פירוש זה המלים "ונשמע קולו" אינן מתייחסות למעיל, אלא לכהן הגדול! יש לשאול: מדוע נכתב דבר זה בפרשת המעיל? היה מתאים יותר שדבר זה יכתב בסוף פרשת הבגדים! שאלה מעין זו כבר שאל הרמב"ן על הסבר רש"י. ועיין במפרשי רש"י שתייצרו את שאלת הרמב"ן, שדברי רש"י מתייחסים רק למלים "ולא ימות", אבל לראב"ע קשה יותר, כיון שדבריו מתייחסים למלים "ונשמע קולו בבואו אל הקדש".

כעין זה פירש גם הספורנו: "על שתי כתפיו לזכרון - להשיג רחמים על ישראל בזכותם".

2. הסבר הרלב"ג, האברבנאל ו"הכתב והקבלה"

באופן אחר פירש הרלב"ג: "אבני זכרון לבני ישראל - רוצה לומר: שהאבנים ההם תהיינה סיבה שיזכור אהרן תמיד במחשבתו את בני ישראל, ותשוטט בהם מחשבתו. והנה בזה תועלת להגעת הנבואה בעניניהם כשהיה ראוי להגעת הנבואה".

כלומר: הכהן הגדול יחשוב כל הזמן על עם ישראל, ומתוך כך כאשר בני ישראל ישאלו אותו בדבר ד' באורים ותומים - דעתו תהיה מכוונת והוא יוכל לענות תשובה נכונה.

כעין זה פירש גם האברבנאל: "אבני זכרון לבני ישראל - רוצה לומר: שהאבנים ההמה יהיו סיבה שיזכור אהרן תמיד במחשבתו ותפילותיו את בני ישראל, ותשוטט בהם מחשבתו, כי זה יכינהו ויזמינהו מאד להגעת הנבואה בעניניהם".

האברבנאל כתב ממש כדברי הרלב"ג, אך הוסיף גם את תפילות הכהן הגדול, ולא רק את מחשבותיו.

כעין זה פירש גם "הכתב והקבלה" בקיצור: "האבנים יזכירו את אהרן במחשבתו תמיד את בני ישראל, וזה יועיל לו להגעת הנבואה בכל עת המצטרך"⁶.

ד. מהי מטרת החשן?

במטרת החשן נאמרו שני פסוקים: "ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל הקדש, לזכרון לפני ד' תמיד" (כח, כט).

"ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים, והיו על לב אהרן בבאו לפני ד', ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ד' תמיד" (כח, ל). לפי זה יש שתי מטרות לחשן. מה הן שתי המטרות?

⁶ נראה שמקור דבריו הוא בספר "מנחה בלולה" לרבי אברהם מנחם הכהן רפפורט (ווירונה שני"ד) שכתב: "האבנים יהיו סיבה שיזכור אהרן במחשבתו תמיד בני ישראל, וזה יועיל לו להגעת הנבואה בכל עת המצטרך".

1. הסבר רש"י ורשב"ם

את פסוק ל' הסביר רש"י: "את משפט בני ישראל - דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו, אם לעשות דבר או לא לעשות". כעין זה פירש רש"י בפסוק ט"ו: "חשן משפט - שמברר דבריו, והבטחתו אמת". בצורה דומה פירש הרשב"ם (שם, טו): "חשן משפט - לפי שנתנו בחשן האורים והתומים שמגידין משפט ישראל וצורכיהם, כדכתיב: 'ושאל לו במשפט האורים' (במדבר כז, כא), לכן קרוי 'חשן משפט'". כלומר: מטרת החשן הכתובה בפסוק ל' היא שבני ישראל ישאלו בו את דבר ד'.

רש"י לא פירש את פסוק כ"ט, ונראה שהוא הבין אותו כמו שהסביר את הפסוק האמור באפוד, הדומה לו מאד: "לזכרון - שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו, ויזכור צדקתם".

2. הסבר הרלב"ג והאברבנאל

באופן אחר פירש הרלב"ג: "והנה היו שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו, כי החשן היה על הלב, כדי שתשוטט מחשבת הכהן הגדול בבני ישראל, כי זה יישירהו אל שתבואהו ההודעה במה שיתכן שיקרה להם, כמו שזכרנו במה שקדם אצל אבני האפוד". כלומר: הכהן הגדול יחשוב כל הזמן על עם ישראל, ומתוך כך כאשר בני ישראל ישאלו אותו בדבר ד' באורים ותומים - דעתו תהיה מכוונת והוא יוכל לענות תשובה נכונה, כמו שביאר הרלב"ג ביחס לאפוד. כעין זה פירש גם האברבנאל: "וביאר התכלית בכלי המקודש הזה ואמר: 'ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל הקדש, לזכרון לפני ד' תמיד'. רוצה לומר שזה יהיה סיבה שאהרן ישא על לבו ותשוטט מחשבתו בשמות בני ישראל המפותחים על חשן המשפט, שהוא מונח על לב אהרן, וזה יישירהו שתבואהו ההודעה במה שיקרה להם".

⁷ עוד כתב רש"י כאן: "ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין, נקרא 'משפט' על שם סליחת המשפט". כעין זה כתב רש"י גם בפסוק ט"ו בפירושו הראשון, אך כתב הנצי"ב ב"העמק דבר" שם שפירוש זה "אינו אלא בתורת רמז ואסמכתא, שלזה גם כן בא החשן, אבל לא שזה עיקר תכליתו". ועיין לקמן בהסבר הנצי"ב על עיקר תכליתו של החשן.

תוספת הסבר של הרלב"ג

עוד כתב הרלב"ג: "והנה היו שם שמות האבות וישבטי י-ה', לפי שמחשבת הכהן תשוטט בשבטים בצד שיוכלו בו ויהיו כולם כאחד, לא בצד שיתחלקו בו. כאילו תאמר שתשוטט מחשבתו בכל שבט ושבט ביחוד, כי הוא בלתי אפשר שתשוטט מחשבתו יחד בענינים חלוקים, אם לא מהצד שיתאחדו בו".

הסבירו את דבריו הרבנים ברוך ברנר וכרמיאל כהן⁸: "כיון שעל הכהן לכוון מחשבתו בכל השבטים יחד, אין די בכתיבת שמות השבטים בלבד, ויש ענין בכתיבת הצד המאחד אותם לעם אחד, והוא היותם בני אברהם יצחק ויעקב, והיותם שבטי י-ה".

מקור דבריו של הרלב"ג ש"היו שם שמות האבות וישבטי י-ה" הוא בגמרא במסכת יומא (עג ע"ב), שם דנה הגמרא כיצד מתקבלת התשובה באורים ותומים, ואמרה הגמרא שהאותיות היו בולטות או מצטרפות.

שאלה על כך הגמרא: "והא לא כתיב בהו [בשמות השבטים] צד"י!"

ענתה הגמרא: "אמר רב שמואל בר יצחק: 'אברהם יצחק ויעקב' כתיב שם".

והמשיכה הגמרא ושאלה: "והא לא כתיב טי"ת!"

וענתה: "אמר רב אחא בר יעקב: 'שבטי ישורון' כתיב שם"⁹.

ברמב"ם (פ"ט ה"ז מהלכות כלי המקדש) במקום המלים "שבטי ישורון" כתוב: "שבטי י-ה", וכתבו האחרונים שכך כנראה היתה גירסת הרמב"ם בגמרא, ואם כן אפשר שכך גם היתה גירסת הרלב"ג בגמרא¹⁰.

יש לציין שמהגמרא משמע בפשטות שהצורך בכתיבת שמות האבות והמלים "שבטי ישורון" (או "שבטי י-ה"), נבע רק מכח חסרון האותיות צד"י וטי"ת (וחי"ת וקו"ף), וכן כתב הרמב"ם (שם): "ומפתח על האבנים שמות השבטים כתולדותם... וכותב בתחילה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב, וכותב למטה מבנימין שבטי י-ה, כד"י שיהיו כל האותיות מצויות שם"¹¹. לעומת זאת לפי הרלב"ג היתה לכתיבת מלים אלו משמעות מצד עצמה - לאחד את כל השבטים תחת האבות, ולהדגיש שהם שבטי ד'!

אכן המעיין בגמרא יראה שהגמרא לא אמרה שבגלל הצורך באותיות החסרות נכתבו המלים הללו, אלא כאשר הגמרא שאלה שחסרות האותיות הנ"ל, היא ענתה שכתובים שם גם שמות האבות והמלים "שבטי ישורון", כך שלא חסרה שום אות,

⁸ הוצאת מעליות שעל יד ישיבת "ברכת משה" מעלה אדומים תשס"א הערה 49.

⁹ בירושלמי שם (פ"ז ה"ג) במקום "שבטי ישורון" כתוב: "שבטי ישראל".

¹⁰ עיין שם ב"כסף משנה" ובמפרשים שהובאו ב"ספר המפתח" שם.

¹¹ וכן נקטו האחרונים כמו ה"מנחת חינוך" במצוה צט ועוד, עיין ב"ספר המפתח" שם.

אבל אפשר שסיבת הכתיבה של מלים אלו היתה מהטעם שכתב הרלב"ג, והגמרא כלל לא התייחסה לשאלה מדוע הם נכתבו, אלא רק ציינה שהם כתובות.

3. הסבר הספורנו ומפרשים נוספים

הספורנו פירש את הפסוק הראשון בדומה למה שפירש באפוד: "שיזכור ד' זכותם, ויפקוד את בניהם לשלום בזכותם" (כט). את הפסוק השני פירש: "משפט בני ישראל על לבו - שיתפלל עליהם שיזכו במשפט" (ל).

מה ההבדל בין שני הדברים? בפסוק הראשון לא כתב הספורנו שהכהן הגדול יתפלל על בני ישראל, אלא שד' יפקוד את ישראל לשלום בזכות השבטים, ואילו בפסוק השני כתב הספורנו שהכהן הגדול יתפלל עליהם¹².

כעין זה כתבו גם האברבנאל, "צרור המור" ו"הכתב והקבלה"¹³. הוסיף על כך "הכתב והקבלה": "והוא יותר נכון על דרך הפשט, להרחיק את הדברים המזכירים במי שאין שכחה לפני כסא כבודו יתברך, ולהסב אותם אל האדם, העלול מאד לשכחה, והוא צריך לעניינים המזכירים אותו תמיד". כלומר: ד' הוא "זוכר כל הנשכחות", ואין לנו צורך להזכיר לו שום דבר, ולכן גם במקום שהתורה אומרת את הביטוי "זכרון" ביחס לד', עדיף לנו לפרש אותו ביחס לבני אדם, וכאן ביחס לכהן הגדול, שיזכור כל הזמן את בני ישראל ויתפלל עליהם¹⁴.

¹² א. עוד ביאר הרב קופרמן [פירוש ספורנו על התורה עם הערות והארות וביאורים (ירושלים, תשנ"ב)] שבפסוק הראשון נאמר שד' יפקוד את בני ישראל לשלום בזכות השבטים, ולא מצד הדין, ואילו בפסוק השני נאמר שהכהן הגדול יתפלל על ישראל שיזכו בדין. ועיין גם ב"כוונות התורה" לספורנו פ"ז ובביאור הרב קופרמן שם בהרחבה בהערה 43.

ב. עיין מכות יא ע"א שם אמרו על הכהנים הגדולים: "שהיה להן לבקש רחמים על דורן". ועיין גם ב"מסילת ישרים" סוף פרק יט.

¹³ לשון האברבנאל: "גם שיתפלל עליהם, באופן שיזכרו לפני ד' לטובה". לשון "צרור המור" (כח, ל): "על לבו לפני ד' תמיד - להתפלל עליהם. ובראות את שמות בני ישראל כתובים על לוח לבו - לא ישכחם בעבודתו ובתפלתו".

לשון "הכתב והקבלה" (כח, יב): "והימנח בלולה כתב שם: 'על לבו לפני ד' - להתפלל עליהם בעבודתו'".

¹⁴ עיין עוד ברלב"ג, באברבנאל וב"הכתב והקבלה" בפרשת בהעלתך (במדבר י, ט-י), ובספר "הכוזרי" (ה, כז), ובמאמר "כיצד עולה זכרוננו לטובה על ידי התקיעה בשופר?" בספרי "ירח האיתנים".

ה. מהי מטרת הציץ?

על הציץ נאמר: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם, והיה על מצחו תמיד, לרצון להם לפני ד"י" (כת, לח). מה פירוש הביטוי "ונשא אהרן את עון הקדשים"? נחלקו בכך המפרשים:

1. הסבר רש"י

פירש רש"י: "ונשא אהרן - לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זו ממשמעו: אהרן נושא את המשא של עוון, נמצא מסולק העוון מן הקדשים. את עון הקדשים - לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה". רש"י גם הביא את הגמרא שהוכיחה פירוש זה: "כמו ששנינו (פסחים טז ע"ב): אי זה עוון הוא נושא? אם עוון פגול - הרי כבר נאמר: 'לא ירצה' (ויקרא ז, יח)! ואם עוון נותר - הרי נאמר: 'לא יחשב' (שם)! ואין לומר שיכפר על עוון הכהן שהקריב טמא, שהרי 'עון הקדשים' נאמר, ולא 'עון המקריבים'. הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן". לפי רש"י, בעקבות הגמרא, מטרת הציץ היא לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה.

2. הסבר הראב"ע

באופן אחר פירש הראב"ע (כת, לח בפירושו הקצר): "ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' - והוא יכפר על עוון הקדשים, והטעם על המחשבה, שתחילתה על המצח". לפי הראב"ע הציץ מכפר על מחשבות, ונראה שכוונתו היא למחשבות פסולות של הכהן המקריב¹⁵, שכן על הרהורי עבירה כלליים מכפרת העולה לפי הראב"ע (ויקרא א, ד)¹⁶. על הסבר זה הקשה האברבנאל: "ויש מי שפירש 'ונשא אהרן את עון הקדשים' - שהיה הציץ מכפר על המחשבות הרעות... אבל אומרו 'אשר יקדישו בני ישראל' לכל מתנת קדשיהם' אינו סובל הפירוש הזה!"

¹⁵ עיין במסכת זבחים פרקים א-ג.

¹⁶ עיין עוד במאמרי "כפרה בקרבנות הנדבה" פ"א בבטאון "מעלין בקודש" גליון ו (שבט תשס"ג), הוצאת כולל "בית הבחירה" כרמי צור, ובעזרת ד' יצא לאור בשם "על מה עולה מכפרת?" בספרי "הדר התורה" בפרשת ויקרא.

נראה ליישב את דברי הראב"ע על פי מה שכתב בפירושו הארוך: "ודע, כי... במוח על המצת... שם תחל המחשבה. על כן כתוב על הציץ: 'לשאת את עון הקדשים', אולי לא היתה מחשבת המקדשים כהוגן". נראה שכוונת הראב"ע היא שבני ישראל שהקדישו את הקרבן לא הקדישוהו כהוגן, ולא קשה קושית האברבנאל!

3. הסבר הרשב"ם

באופן אחר פירש הרשב"ם. על הפסוק "ועשית ציץ זהב טהור, ופתחת עליו פתוחי חתם, קדש לד' (כח, לו) כתב הרשב"ם: "קדש לד' - על האפוד ועל החשן היו שמות בני ישראל, לזכרון שפָּרַר הקב"ה על עוון הקדשים שיקדישו בני ישראל, הכתובים למטה מן הציץ, באבני האפוד והחשן. קדש לד' - כלומר הקב"ה מרצה עוון הקדשים".

לפי הרשב"ם עולה שהציץ, החשן והאפוד מהוים מערכת אחת, שבה כתובים שם ד' ושמות בני ישראל. שם ד' הכתוב למעלה, על הציץ שנמצא על מצח אהרן, מכפר על שמות בני ישראל הכתובים למטה, על כתפיו ועל לבו של אהרן. עוד כתב הרשב"ם (שם, לח): "ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' - לפי פשוטו לא דיבר הכתוב בטומאת קדשים. אלא כך פירושו: כל קרבנות שיביאו ישראל, או עולה, או חטאת, או אשם, לכפר עליהם, שיסייע הציץ עם הקרבן להזכירן לפני הקב"ה, שיהיה לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם".

לפי הרשב"ם הציץ מרצה במובן זה שהוא עוזר לכפר על העבירות שעליהן הביאו את הקרבנות!

יש להעיר שדברי הרשב"ם מסבירים היטב את סיום הפסוק "והיה על מצחו תמיד, לרצון להם לפני ד'", אבל לכאורה אין הם מסבירים את תחילת הפסוק: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם", שממנה משמע שמדובר בעוון שאירע בקדשים, ולא בעוונות בני ישראל שעליהם בני ישראל מביאים את קרבנותיהם לכפר¹⁷!

¹⁷ לולא דבריו המפורשים של הרשב"ם, החולקים על דברי רש"י, ומפרשים גם תחילת הפסוק כמו את סיומו, היה ניתן לפרש בשיטת הרשב"ם שיש שתי מטרות בפסוק: תחילת הפסוק כמו רש"י: "ונשא אהרן את עון הקדשים - לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה", או כראב"ע: "אולי לא היתה מחשבת המקדשים כהוגן", ורק את סיומו כמו הרשב"ם: "לרצון להם לפני ד' - כל קרבנות שיביאו ישראל או עולה, או חטאת, או אשם, לכפר עליהם, שיסייע הציץ עם הקרבן להזכירן לפני הקב"ה, שיהיה לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם". אבל כנראה שהרשב"ם לא רצה לפרש שבפסוק זה יש שתי מטרות.

ו. מה סיבת הכפילות במטרות אבני החשן והאפוד?

כאמור, גם באבני האפוד נאמר: "ושמת את שתי האבנים על כתפת האפוד, אבני זכרון לבני ישראל, ונשא אהרן את שמותם לפני ד', על שתי כתפיו לזכרון" (כח, יב), וגם בחשן נאמר בצורה דומה: "ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל הקדש, לזכרון לפני ד' תמיד" (כח, כט).

שאלת השאלה: מה ההבדל בין מטרת האפוד, לבין מטרת החשן? לכאורה יש לענות על פי מה שהתבאר לעיל (פ"ד), שלחשן היו תפקידים נוספים שלא היו לאפוד, והוא השאלה בד' מה לעשות!¹⁸ וכן הוסבר על פי הספורנו, "צרור המור" ו"הכתב והקבלה" ששמות בני ישראל שעל החשן יגרמו לכהן הגדול להתפלל עליהם!¹⁹

אבל עדיין יש לשאול שתפקידי החשן כוללים גם את תפקיד האפוד, ומדוע יש צורך גם באפוד?

ועוד שתפקידים אלו של החשן הוסברו על ידי המפרשים בהסבר הפסוק הנוסף על החשן, שאינו דומה לפסוק על האפוד: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים, והיו על לב אהרן בבאו לפני ד', ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ד' תמיד" (כח, ל), והשאלה כאן היא על שני הפסוקים הדומים: מה ההבדל בין הנאמר על האפוד לנאמר על החשן?

כבר הובא לעיל (בפ"ד) שרש"י לא פירש את פסוק כ"ט ושהוא כנראה הבין שהוא זהה לפסוק י"ב. וכן הובאו דברי הספורנו בפסוק י"ב: "להשיג רחמים על ישראל בזכותם". ובפסוק כ"ט: "שיזכור ד' זכותם, ויפקוד את בניהם לשלום בזכותם".

לפי זה עולה שאכן אחת המטרות של החשן זהה למטרת האפוד, שד' יזכור את ישראל לטובה בזכות השבטים הכתובים הן על החשן והן על האפוד. אבל מדוע הכפילות?

גם הובא לעיל (בפ"ה) פירוש הרשב"ם על הפסוק "ועשית ציץ זהב טהור, ופתחת עליו פתוחי חתם, קדש לד'" (כח, לו), שם כתב: "קדש לד' - על האפוד ועל החשן היו שמות בני ישראל, לזכרון שפפר הקב"ה על עוון הקדשים שיקדישו בני ישראל, הכתובים למטה מן הציץ, באבני האפוד והחשן".

¹⁸ גם על כך יש לשאול שמצאנו מקומות רבים שבהם שאלו באפוד (עיין שמואל א יד, ג ופסוקים יח, לו-לז שם; שמואל א כג, ו-יב; שמואל א ל, ז-ח). אם כן גם בענין זה שוים האפוד והחשן; ועיין בסמוך.

¹⁹ גם על כך יש להעיר שלפי האברבנאל גם האפוד ענינו שהכהן הגדול יתפלל על בני ישראל.

גם לפי הרשב"ם אכן שמות בני ישראל הכתובים על האפוד ועל החשן ענינם אחד. אם כן מדוע הכפילות?

1. הסבר האברבנאל

כתב האברבנאל: "והנה אמר: 'ונשא אהרן את שמותם לפני ד', על שתי כתפיו לזכרן', ואינו כפל דברים, אבל הוא להודיע באיזה אופן יועילו שמות בני ישראל בכתפות אהרן, וביאר שיהיה זה לענין נשיאות כפים. כי כאשר ישא אהרן את כפיו לברך את העם, יגביה כפיו למעלה כנגד הכתפות, וכפיו פרושות השמימה, ואצבעותיו בצורת כתיבת שם ש-די, וזה הוא סוד גדול, 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם', כי אז היה מזכיר את השם המפורש באותיותיו, וכמו שאמרו: 'כה תברכו את בני ישראל', רוצה לומר בלשון הזה ובשם הזה המקודש. ועל זה הענין אמר כאן: 'ונשא אהרן', שרמזו בזה על נשיאות כפיו לברך את העם".

עוד כתב האברבנאל: "לפי שהיו י"ב השבטים יסודות האומה ובנינה, לכן ציוה ששימו אותם באבנים [של החשן]!. ומפני זה ציוה יהושע במעבר הירדן: 'ועתה קחו לכם שני עשר איש משבטי ישראל' (ג, יב), וצוה אותם שישאו שתיים עשרה אבנים מהירדן 'למספר שבטי בני ישראל' (ד, ה). וכן אליהו בהר הכרמל, כשבנה את המזבח, לקח 'שתיים עשרה אבנים, כמספר שבטי בני יעקב' (מלכים א יח, לא), כי תמיד היו עושים רמזי השבטים באבנים, להיותם יסודות האומה ובנינה. והנה באפוד צוה שיהיו שמות בני ישראל בשתי אבנים [ולא בשתיים עשרה], מפני שהיתה הכוונה האלקית שיהיו שמות השבטים בשתי כתפות הכהן, כדי שבנשיאות כפיו יתפלל עליהם ויברכם. ומפני זה היו ששה משמותם בכתף האחת, וששה משמותם בכתף השנית, ולא היו בעבור זה בארבעה טורים מסודרים. אבל בחשן, שהיה מקום לטורים, צוה יתברך ששימו האבנים בארבעה טורים, כנגד ארבעת הדגלים שנחלקו בהם השבטים במדבר".

לפי האברבנאל נראה שחשיבות כתיבת שמות בני ישראל על אבני האפוד היא בשביל המצוה המיוחדת של ברכת כהנים, שכאשר הכהן הגדול מברך את בני ישראל בשם ד' - שמות בני ישראל כתובים על הכתפות מול ידיו.

2. הסבר "דעת מקרא"

הסבר אחר כתב ב"דעת מקרא" (כת, כט): "לעיל בפסוק י"ב נאמר באבני השם שעל כתפות האפוד שהם 'אבני זכרן', ואהרן נושאם לזכרון. וכאן נאמר מעין זה באבני המלואים שבחשן שעל לב אהרן, ונמצא שיש כאן זכרון כפול: על הכתפים ועל הלב. והכתוב רומז כאן שבשעה שאהרן בא לעבוד את עבודת הקדש, הוא מכוון בלבו שהוא עושה את העבודה בשם כל ישראל".

נראה שכוונתו היא שהכתפים הן שורש הידים, ולכן עליהן יש את שמות השבטים, כדי לבטא שהעבודה שהוא עובד היא בשם כל ישראל, וכמובן שהכהן צריך לחשוב על כך בלבד²⁰.

3. הסבר נוסף

אולי ניתן להוסיף על פי הרלב"ג והמפרשים שבעקבותיו שהשבטים כתובים גם על לבו של הכהן הגדול וגם על כתפיו, כדי שהכהן הגדול יראה את שמות בני ישראל בכל אשר יפנה, הן לפניו, הן לימין והן לשמאל, וידע שכל תפקידו הוא לשם הצלחת עם ישראל.

עוד יש לפרש בצורה דומה שהשבטים כתובים גם על לבו של הכהן הגדול וגם על כתפיו, כדי שהכהן הגדול, שלבוש בבגדי כבוד ותפארת, לא יתגאה בבגדיו ובמעלתו, אלא בכל אשר יפנה, יראה את שמות בני ישראל, וידע שכל מעלתו מכח מעלת עם ישראל²¹.

4. הסבר הנצי"ב

הסבר בכיוון אחר לגמרי כתב הנצי"ב בפירושו "העמק דבר" (כח, טו): "חשן משפט - עיקר פירוש 'משפט': לתבוע עלבונם של ישראל. וכן תרגם יונתן את הפסוק 'ושמעת השמים מכון שבתך את תפלתם ואת תחנונתם, ועשית משפטים' (מלכים א ח, מט): 'ותתפרע עולבנהו'. וכן שם (נט): 'לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל': 'למעבד דין עבדיה ועולבן עמיה ישראל'²². וזה היה ההבדל [בין ה]זכרון של האפוד לזכרון של החשן: דזכרון של האפוד בא לצורך פרנסה טובה,

²⁰ מבני יקירי ידידיה נ"י.

²¹ עיין רש"י שכתב ביחס לדברי ד' אל משה (שמות לב, ז): "לך רד - מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם"! וכן כתב רש"י (ויקרא א, א): "לאמר - צא ואמור להם דברי כבושים, בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מצינו שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים, מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדבור עם משה". ועיין בספר הכוזרי (ב, נו) שכתב: "ולולא בני ישראל לא היתה התורה, ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה, אבל מעלת משה היתה בעבורם, כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב, ובחר במשה להגיע הטוב אליהם על ידו".

²² עיין גם בתרגום יונתן כאן (כח, טו): "ותעביד חושן דינא דביה מהודע דיניהון דישאראל דאתפסי מן דינינא וסדרי נצחון קרביהון ולמכפרא על דינינא עובד אומן הי עובד אפודא תעבדיניה דהבא תיקלא ופירש ב"כתיב יונתן": "ותעשה חושן משפט, שבו נודע דיניהם של ישראל שהתכסה מהדיינים, וסידרי ניצחון מלחמותיהם, ולכפר על הדיינים, מעשה אומן, כמו מעשה האפוד תעשהו, זהב תכלת וארגמן וצבע שני ושש [בוץ] שזור תעשה אותו".

משום הכי הוא הקודם בכל מקום, מפני שהוא דרך ארץ והכרחי²³, **וזכרון של החשן בא לישועת ישראל, ולנקום מרודפיהם**. ויש לבאר שורש 'חשן' מלשון: 'חש בז' (ישעיהו ח, א) (והנו"ן למשקל, כנודע), ומשמעו 'חשן משפט' - ממהר לעשות משפט²⁴.

על פי זה הסביר הנצי"ב גם את הגמרא בסוטה (לו ע"ב) שיעקב אמר ליוסף: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד", ומדוע לא אמר לו: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני החשן"? והרי באפוד ששה שבטים כתובים על אבן אחת, ואילו בחשן יש אבן לכל אחד מהשבטים! אלא שהמשך הדברים שאמר יעקב ליוסף הוא: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם. רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא 'רועה זונות!' וכתוב: 'רועה זונות יאבד הון' (משלי כט, ג)!" וכתב הנצי"ב: "ולדברינו יבואר, משום דאבני האפוד הוא זכרון לפרנסה, ורועה זונות מאבד הון, היינו פרנסה, כדתנן שלהי מסכת סוטה (ט, יג): 'הזונות והכשפים כלו את הכל'". יש להעיר שהנצי"ב הוכיח רק שהחשן היה לצרכי מלחמה, אבל הוא לא הוכיח שהאפוד ענינו הפרנסה.

²³ הנצי"ב הוסיף כאן: "וגם בפסוק כתיב תחילה: 'ימינך ד' נאדרי בכח', ואחר כך: 'תרעץ אויבי' (שמות טו, ו). וכוונתו כמו שפירש שם: "נאדרי בכח - מחזקני בכל הנצרך ליי", שכנראה כוונתו לפרנסה (ורש"י שם לא פירש כך, אלא פירש: ימינך ד' נאדרי בכח - להציל את ישראל)".
²⁴ א. עיין בפירוש רבי אברהם בן הרמב"ם על התורה (כח, ד) שכתב: "'חשן' - שם בדד, אין לו חבר בגזרתו, ואמר אבי אבא [רבי מימון אבי הרמב"ם] שגזרתו מן 'חש', שטעמו מהירות התשובה אצל השאלה באורים ותומים, כמו שיבאר: 'ושאל לו במשפט האורים' (במדבר כז, כא)".
על הסברים אחרים לשם "חשן" עיין בראב"ע (כח, יד) שכתב: "מלת חשן קשה". ועיין ברש"י הירש, ב"אבני שהם" [לרב משה לייב שחור] כח, ד], ב"דעת מקרא" (כח, טו), בקונטרס נצי"ב מנדלקורן ערך "חשן", במלון אבן שושן בערך זה ובספר "בגדי כהונה" (גם כן לרב משה לייב שחור) עמ' נז-נח.
ב. הנצי"ב הוסיף כאן: "ומשום הכי היו רגילים מלכי ישראל והכלל לשאול באורים ותומים ביחוד לצרכי מלחמה, יותר מעניני פרנסה. דוק בנביאים ראשונים ותשכח. ובמסכת יומא (עא ע"ב) איתא: 'אין שואלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהציבור צריך בו'. ומפרשים (עב ע"ב-עג ע"ב) שהוא משוח מלחמה, ולצורך מלחמות ישראל".

מה שכתב הנצי"ב "דוק בנביאים ראשונים ותשכח" נראה שכוונתו למה שכתוב בספר שופטים א, א; כ, יח; כ, כג; כ, כז-כח; ובספר שמואל א יד, יח; יד, לו-לז; כג, א-יב; כח, ה-ו; ל, ז-ח. שמואל ב ה, יט; שם, כג. אבל יש לשאול על דבריו שהרי חלק מהשאלות שהיו בעניני מלחמה נשאלו **באפוד**, ולא בחשן! עיין שמואל א יד, ג ופסוקים יח, לו-לז שם; שמואל א כג, ו-יב; שמואל א ל, ז-ח!
ואפילו אם נסביר שהנצי"ב הבין שהכוונה שם לחשן (עיין בפירוש הראב"ע הקצר בפסוק ד, ובפירוש הראב"ע הארוך בפסוק ו, וברמב"ן בפסוק ל ובתוספות במסכת עבודה זרה (כד ע"א) בד"ה "ואבני מלואים"), מכל מקום קשה שהרי סוף סוף הנביא קרא לו "אפוד", ולא "חשן", ולפי הנצי"ב יש הבחנה ברורה בין האפוד לחשן!

ג. עוד הוסיף הנצי"ב: "והיינו משום שהחשן עיקרו בא לזה התכלית, ומשום הכי היתה קדושתו רבה משל האפוד, כמו שיבאר לפנינו, היינו דזה נדרש לכת התורה וזה לכת העבודה, וידוע דכת התורה רב מהעבודה, כמו שכתבתי (לעיל יב, כד ובכמה מקומות)".

דבר זה הסביר הנצי"ב בפסוק כ"ט: "לזכרון לפני ד' תמיד - סתם זכרון לישועה, וכדתניא בספרי בהעלתך על הפסוק 'וכי תבאו מלחמה... וזכרתם' (במדבר י, ט) - 'כל זמן שישראל נזכרים, אין נזכרים אלא לישועה'. והנה בזכרון האפוד לא כתוב 'תמיד', משום דשם מיירי בזכרון לברכה ולפרנסה, וזה אינו אלא בשעת הברכה ברגלים, דאז זמן ראש השנה לצרכי פרנסה, ומשום הכי היה מנהג בבית המקדש שכהן גדול מתלבש בבגדיו ביום טוב, כדתנן בחגיגה (פ"ב מ"ד)²⁵, והוא כדי להזכיר ברכת המועד. מה שאין כן לתבוע עלבון של ישראל נצרך בכל שעה ובכל רגע, ועל זה אנחנו מתפללים ברכת גאולה בכל יום".

אם כן לפי הנצי"ב לאפוד ולחשן היו שתי מטרות שונות: האפוד היה לצורך פרנסה ואילו החשן היה לצורך המלחמה.

5. הסבר נוסף

הסבר נוסף נראה לענות על פי מה שנקדים שלש שאלות על היחס בין האפוד ובין החשן:

1. הכפילות אינה מתבטאת רק בתפקיד - זכרון לפני ד' - אלא גם בעצם הבגדים:
 - א. בשניהם כתובים שמות בני ישראל על אבנים טובות.
 - ב. שניהם עשויים מאותו אריג - זהב, תכלת, ארגמן, תולעת שני ושש משזר - דבר שאינו קיים באף בגד אחר מבגדי הכהן הגדול, ואף לא ביריעות המשכן, שאמנם היו בהן תכלת, ארגמן, תולעת שני ושש משזר, אך לא היה בהן זהב.
 - ג. שניהם עשויים מעשה חושב - דבר שלא קיים באף בגד אחר.
 - ד. מלבד מה שהתורה פירטה שהאפוד והחשן עשויים מחמשת המינים הללו, ונעשו "מעשה חושב", חוזרת התורה ואומרת על החשן: "כמעשה אפד תעשנו" (כח, טו)! ומה בא פסוק זה לרבות? כתב הנצי"ב שאותם ציורים בדיוק היו גם באפוד וגם בחשן²⁶!
- ה. השרשרות המחברות את החשן עם האפוד כתובות גם בפרשת המשבצות ששייכות לאפוד, וגם בפרשת החשן²⁷.

²⁵ עיין שם בתוספות יום טוב ועיין עוד ב"משך חכמה" כח, לו ובאנציקלופדיה תלמודית כרך כז ערך כהן גדול פ"ו עמ' רצה-רצו.

²⁶ ועיין בהערות הרב חד"ש על רש"י שהפנה לרש"י שדבר על קיצוץ פתילי הזהב, אבל דבר זה אינו מפורש בציווי עשיית הבגדים.

²⁷ עיין ברש"י שהדגיש בפרשה הראשונה: "לא זהו מקום צוואת עשייתן של שרשרות, ולא צוואת קביעתן, ואין 'תעשה' האמור כאן לשון ציווי, ואין 'ונתת' האמור כאן לשון ציווי, אלא לשון עתיד, כי

ו. התורה מצווה שהאפוד והחשן יהיו מחוברים זה לזה: "וירכסו את החשן מטבעתיו אל טבעת האפוד בפתיל תכלת, להיות על חשב האפוד" (כח, כח), ומזהירה: "ולא יזח החשן מעל האפוד" (שם).

2. בגמרא (בזבחים פח ע"ב וערכין טז ע"א) אמרו שהאפוד של הכהן הגדול מכפר על עבודה זרה, כנגד אפוד שהיו משתמשים בו עובדי עבודה זרה. ויש לשאול שהרי האפוד של עבודה זרה היה משיב לנשאלים, כפי שעולה מפרשת פסל מיכה²⁸, ואם כן היה מתאים שהחשן, שבו היו נשאלים בד', הוא שיכפר על עבודה זרה, ולא האפוד!²⁹

3. עוד יש לשאול שבגמרא בסוטה (לו ע"ב) אמרו שיעקב אמר ליוסף: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד", ומדוע לא אמר לו: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני החשן"? והרי באפוד ששה שבטים כתובים על אבן אחת, ואילו בחשן יש אבן לכל אחד מהשבטים! על שאלה זו כבר ענה הנצי"ב על פי דרכו, כפי שהתבאר קודם, אך מכל מקום יש לשים לב לשאלה, אולי ניתן לענות עליה תשובה נוספת.

נראה לענות על כל השאלות הללו על פי מה שכתב רש"י בפרשת שמות. על הפסוק שאמר ד' למשה: "הלא אהרן אחיך הלוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא, וגם הנה הוא יוצא לקראתך, וראך ושמח בלבו" (ד, יד), פירש רש"י: "וראך ושמח בלבו - לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב".

רש"י לא כתב שבגלל השמחה ששמח אהרן בגדולתו של משה, זכה אהרן להיות כהן גדול, אלא זכה אהרן לחשן הנתון על לבו. משמע שלולא השמחה הזו, אף על פי שהיה אהרן זוכה להיות כהן גדול, הוא לא היה זוכה לחשן, דהיינו שלכהן הגדול לא היו שמונה בגדים, אלא רק שבעה! וכיצד היה נשאל אז הכהן הגדול? מן הסתם באפוד. אלא שלמעלת אהרון, ששמח בשמחת אחיו הצעיר ממנו שעולה עכשיו לגדולה, הוא זכה גם לחשן, ובלשון רש"י "עדי החשן" - תכשיט החשן (וגם אצלנו כתב רש"י: "חשן - תכשיט כנגד הלב"), ובו שתיים עשרה אבנים, ולא רק שתי אבנים כמו באפוד, ומתוך כך השאלה בד' נעשית בחשן, ולא באפוד.

בפרשת החשן חוזר ומצוה על עשייתן ועל קביעתן. ולא נכתב כאן אלא להודיע מקצת צורך המשבצות שציוה לעשות עם האפוד".

²⁸ עיין שופטים יז, ה; יח, ה-ו; יח, יד-כ.

²⁹ אמנם התבאר לעיל בהערה שלפעמים שאלו גם באפוד, אבל מכל מקום התורה מצוה שעיקר השאלה תהיה באורים ותומים שבחשן!

לכאורה יש לשאול: וכי בגלל מעשה חד פעמי זה זכו כל הכהנים הגדולים בכל הדורות לבגד כהונה נוסף?

יש לענות על כך שכעין זה כתב רש"י בפרשת שופטים (דברים יח, ג) על חלק ממתנות הכהונה: "דורשי רשומות היו אומרים: זרוע - תחת יד, שנאמר: 'ויקח רומח בידו' (במדבר כה, ז). לחיים - תחת תפילה, שנאמר: 'ויעמוד פינחס ויפלל' (תהלים קו, ל), והקבה - תחת 'האשה אל קבתה' (במדבר כה, ח)"³⁰.

גודל מעשהו של אהרן

עוד יש לומר שמעשהו של אהרן ששמח בלבו על גדולתו של משה אינו סתם מעשה, אלא מעשה אצילי ונפלא, שהעולם חיכה לו מיום בריאתו ועד לאהרן, שכך נאמר במדרש תנחומא (שמות סימן כז): "לך לקראת משה המדברה' (שמות ד, כז) - זהו שאמר הכתוב: 'מי יתנך כאח ל' (שיר השירים ח, א). ישראל אומרין לפני הקדוש ברוך הוא: 'מי יתנך כאח ל'.

את מוצא כל האחים שונאים זה לזה:

קין שונא להבל, שנאמר: 'ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו' (בראשית ד, ח). ישמעאל שונא ליצחק, שנאמר: 'ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק' (שם כא, ט), ואין מצחק אלא שבקש להרגו, שנאמר: 'יקומו נא הנערים וישחקו' (שמואל ב ב, יד).

עשו שונא ליעקב, שנאמר: 'ויאמר עשו בלבו: יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי' (בראשית כז, מא).

השבטים שנאו ליוסף, שנאמר: 'וישנאו אתו' (שם לו, ד).

ובאיזה אח אמרו ישראל להקב"ה? כמשה ואהרן, שנאמר: 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' (תהלים קלג, א), שהיו אוהבין ומחבבין זה את זה. שבשעה שנטל משה את המלכות ואהרן את הכהונה לא שנאו זה את זה, אלא היו שמחים זה בגדולת זה, וזה בגדולת זה.

תדע לך, שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה שילך בשליחותו אצל פרעה ואמר לו: 'שלח נא ביד תשלח' (שמות ד, יג), את סבור שמא עכב משה שלא רצה לילך? אינו כן! אלא כמכבד לאהרן. אמר משה: עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה, הוא שכתוב: 'ואודע להם בארץ מצרים' (יחזקאל כ, ה). ומנין שאהרן היה מתנבא להם במצרים? שכך הוא אומר: 'ויבא איש אלקים אל עלי ויאמר אליו: כה אמר ד': הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים' וגו' (שמואל א ב, כז). אמר משה: כל השנים האלו היה אהרן אחי מתנבא, ועכשיו אני

³⁰ עיין גם ברש"י בראשית ט, כג ובחולין פט ע"א ובמהרש"א שם.

נכנס בתחמומו של אחי ויהיה מיצר! לכך לא היה רוצה לילך. אמר ליה הקב"ה למשה: לא אכפת לאהרן בדבר זה. לא די שאינו מיצר, אלא עוד שמח! תדע לך שאמר ליה: 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבוי'. אינו אומר: 'ושמח בפיו', או: 'ושמח' בלבד, אלא: 'ושמח בלבוי! אמר רשב"י: הלב ששמח בגדולת אחיו - יבוא וישמח וילבש אורים ותומים, שנאמר: 'ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים, והיו על לב אהרן' (שמות כח, ל). הוי 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך' וגוי. כיון שאמר ליה כך קבל עליו לילך. מיד נגלה הקדוש ברוך הוא על אהרן ואמר לו: 'לך לקראת משה'. הוי 'מי יתנדך כאח לך' - כמשה וכאהרן, 'אמצאך בחוץ אשקך' - 'ויפגשהו בהר האלקים וישק לו'.

המדרש הדגיש שתי נקודות:

א. אהרן היה האח הראשון שלא קינא באחיו, ולא רק שלא קינא באחיו, אלא שמח שמחה אמיתית בגדולת אחיו!

ב. אהרן מסר נפשו שמונים שנה להוכיח את בני ישראל שלא יעבדו עבודה זרה³¹, וכל אותן השנים היה משה רבנו בבית פרעה, ואחר כך במדין, ולא עם ישראל. והנה בא משה, אחיו הקטן, ולקח לאהרן את כל הגדולה! האם אדם רגיל היה מסוגל לשאת דבר זה בלא להצטער ובלא שיקנא באחיו הקטן ואולי גם ישנא אותו?! אפילו משה רבנו חשש שאהרן יפגע מדבר זה, ולכן הוא סירב ללכת בשליחותו של ד' לגאול את ישראל, כמו שנאמר במדרש! אבל אהרן לא רק שלא קינא במשה ולא שנא אותו, אלא שמח שמחה אמיתית בעלייתו לגדולה של אחיו הקטן ממנו! אין פלא אפוא אם על מעשה כזה זכה אהרן לבניו לכל הדורות!

לפי זה ניתן לענות על שלש השאלות שנשאלו לעיל:

על השאלה השניה מדוע האפוד מכפר על עבודה זרה ולא החשן, ניתן לומר שלולא שאהרן היה שמח בלבו שמחה שלמה על עלייתו לגדולה של משה, היה אהרן נשאל באפוד, ולא בחשן שכלל לא היה, לכן אמרה הגמרא שהאפוד הוא זה שמכפר על עבודה זרה.

על השאלה השלישית מדוע אמר יעקב ליוסף: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד", ולא: "עתידין אחיך שיכתבו על אבני החשן", ניתן לומר שכיון שבאותה שעה עדיין לא נקבע שיהיה חשן, לא היה שייך שיעקב ידבר על החשן, אלא רק על האפוד.

כדי להדגיש ענין זה שאהרן זכה למעלתו המיוחדת בבגד נוסף מיוחד, הוא החשן, אף על פי שאת אותו התפקיד היה יכול למלא גם האפוד, לכן היו גם האפוד

³¹ עיין בפרשת שמות במאמר "מדוע נשתעבדו ישראל במצרים לשיטת הרד"ק והספורנו", בעיקר בפ"ה.

וגם החשן זהים באריגתם ובמעשיהם, ומחוברים זה לזה, ובכך מיושבת השאלה הראשונה.

סיכום

מלבד ההסבר הכללי שכל בגדי הכהונה הם "בגדי קדש" "לכבוד ולתפארת", פירטה התורה עוד מטרות בבגדים המיוחדים של הכהן הגדול:

א. על פעמוני המעיל נאמר שהם נשמעים כאשר הכהן הגדול בא אל הקדש, והסבירו המפרשים שבעה הסברים:

1. כדי שהכהנים יפרשו מהיכל (רשב"ם).
2. כדי שהמלאכים יפרשו מהיכל (רמב"ן).
3. כדי לבקש רשות להיכנס להיכל (רמב"ן).
4. כדי שהכהנים ידעו מתי הכהן הגדול עובד ויתפללו (חזקוני).
5. כדי להבדיל בין הכהן הגדול לבין שאר הכהנים (חזקוני).
6. כדי שהכהן הגדול לא יסיח דעתו מהקדושה (רלב"ג).
7. כדי שהכהן הגדול ישים לב שהוא לבוש בבגדי כהונה ויפשוט אותם בתום העבודה ("הכתב והקבלה").

ב. על האפוד נאמר שאהרן נושא את שמות השבטים לזכרון לפני ד', ופירשו המפרשים שני פירושים:

1. שדי יראה את שמות השבטים ויזכור צדקתם (רש"י).
2. שהכהן יראה את שמות השבטים ויחשוב עליהם, ומתוך כך יזכה לקבל את דבר ד' כאשר ישאלו אותו (רלב"ג, אברבנאל, "הכתב והקבלה").

ג. על החשן נאמר שאהרן נושא את שמות השבטים לזכרון לפני ד', ופירשו המפרשים שלושה פירושים:

1. שדי יראה את שמות השבטים ויזכור צדקתם (רש"י).
2. שהכהן יראה את שמות השבטים ויחשוב עליהם ומתוך יזכה לקבל את דבר ד' כאשר ישאלו אותו (רלב"ג, אברבנאל).
3. שהכהן יראה את שמות השבטים ויתפלל עליהם (ספורנו ומפרשים נוספים).

עוד נאמר על החשן ששואלים בו את דבר ד'.

- ד. על הציץ** נאמר שאהרן נושא את עוון הקדשים, ופירשו המפרשים שלושה פירושים:
1. שהציץ מרצה על החלב והדם שקרבו בטומאה (רש"י).
 2. שהציץ מרצה על מחשבות פסולות של המקדישים (ראב"ע).
 3. שהציץ עוזר לכפר על העבירות שבגללם מקריבים קרבנות (רשב"ם).
- ה. עוד למדנו** שיש כפילות מסוימת בין שמות בני ישראל הכתובים על כתפות האפוד ועל החשן, ונאמרו על כך חמישה הסברים:
1. כדי שכאשר הכהן הגדול מברך את עם ישראל יהיו שמות השבטים מול ידיו (אברבנאל).
 2. כדי להדגיש שכל עבודת הכהן הגדול היא **בשם** עם ישראל ("דעת מקרא").
 3. כדי שהכהן הגדול ידע כל הזמן שכל מעשיו הם **למען** עם ישראל, **וכל מעלתו היא מכח עם ישראל** (על פי הרלב"ג והאברנאל).
 4. תכלית האפוד היא לפרנסתם של ישראל, ואילו תכלית החשן למלחמתם של ישראל (הנצ"ב).
 5. החשן ניתן כתכשיט מיוחד לאהרן, לגודל מעלתו - האהבה הגדולה שאהב אהרן את משה, והשמחה ששמח בגדולתו (על פי רש"י בפרשת שמות).
- יהי רצון שזוכה לראות את הכהן הגדול לבוש בבגדיו, מברך את עם ישראל, ושואל ונענה באורים ותומים.